

פרק י.

ועידת היסוד תרצ"ו

החוקה. מוסדות התנועה. מהלך הועידה (דברי נשיא ההסתדרות, רעיון שנת העבודה של בנוסף, שבטים "סגורים" או "פתוחים", הגורים והמתבגרים).

החוקה

ועידת היסוד של ההסתדרות הצופים המחודשת היתה, כאמור, הועידה הארצית השביעית, על פי מנין משנת תרפ"ד (1924) והראשונה על פי המנין החדש, הנמשך ברציפות עד היום. השתתפו בה ראשי הצופים, המדריכים וחברי השכבות הבכירות מכל הארץ. ד"ר אליעזר ריגר נבחר לנשיא ההסתדרות הצופים ויעקב שפירא לראש התנועה.

מעניין להשוות את החוקה שנתקבלה בוועידה זו עם חוקתה הקודמת של ההסתדרות הצופים, שאושרה כעשר שנים לפני-כן, בוועידת תרפ"ו (עיי' ע' 88—89 וכן ע' 47, בקשר לנוסח האנגלי ולנוסח העברי הראשון).
המטרה והעיקרים נוסחו הפעם כך:

"המטרה:

מטרתה של ההסתדרות הצופים היא לסייע להתפתחותם הגופנית והרוחנית של בני הנוער, להנך אותם להיות בגים נאמנים לעמם, המשתתפים בבנין ארצו ובתחית רוחו, לטפח בהם את הרגש של עזרה הדדית ושל אחריות צבורית, לפתח יחסים של כבוד וחברות, של אמת וצדק בין איש לרעהו.

הגשמות המטרה:

ההסתדרות מגשימה את מטרתה על ידי:

1. התקרבות לטבע, אמון במלאכות והכשרה לחיי עבודה.
2. הכרת המולדת ולמוד תנאי החיים של הישוב העברי, ידיעות על היי העם בגולה, תולדות הציונות וההתישבות החדשה וקיום מצוות לאומיות הלכה למעשה (עבודה למען הלטון העברית, הקהק"ל, תוצרת הארץ וכיו"ב).

העיקרים:

1. ההסתדרות היא ארגון נוער עצמאי ואינה תלויה בשום מפלגה או ההסתדרות אחרת. היא עומדת תחת חסותה של מחלקת ההנוך לכנסת ישראל.
2. ההסתדרות תעבוד בהתאמה עם ההסתדרות נוער עבריות בארץ ובחו"ל, וכמו-כן עם תנועות נוער של עמים אחרים, אשר מטרתן קרובה למטרתה.
3. דרכי העבודה הצופית מבוססים על שיטת באדן-פאול מלבד השנויים שימצאו הכרחיים.

ועידת היסוד תרצ"ו

4. חברי ההסתדרות מתיחסים בכבוד אל המסורת העברית.
5. בשאלות מדיניות וחברתיות משאירה ההסתדרות חופש דעה גמור למדריכיה ולחבריה הבוגרים בתור פרטים ובתנאי שפעולותיהם לא תתנגדנה למטרת ההסתדרות ועיקריה.

הנוסח החדש הוא, קודם כל, פשוט ובהיר מקודמו. בפעם הראשונה מקום ההסתדרות בשנת 1919 הוצא מן הטקסט המשפט הנמלץ "חינוך עצמי והדדי", שמשמעותו מעורפלת למדי. גם המשפט "עבודה עצמית (פרודוקטיבית)", שעליו ניטש מאבק כה חריף בוועידת תרפ"ו, אינו מופיע עוד. הנה כי כן, לא נשאר בחוקת 1936 שום דבר העשוי להתפרש כתמיכה או חיוב לדרך ההגשמה החלוצית. מדובר בה באופן כללי ביותר על בנין הארץ והכשרה לחיי עבודה, בעוד שהמשפט "קיום מצוות לאומיות הלכה למעשה" מוגדר בסוגריים על ידי פירוט המצמצם את תכנון לפעולות שירות ספציפיות, שאינן שנויות במחלוקת.

בפרק העיקרים כלולה, כמובן, חסות מחלקת החינוך של כנסת ישראל וכן נזכרת גם, זו הפעם הראשונה במפורש, "שיטת באדן-פאול", כיסוד לדרכי העבודה. גם עיקר מס. 4 — יחס כבוד אל המסורת — הוא חידוש לעומת חוקות קודמות, ונועד לאפשר ליחידות צופים דתיים למצוא את מקומן בהסתדרות. ("עדת הצופים" של תל-אביב, בהנהגת אשר ריבלין, היתה קיימת כבר והועדה לצופיות עמדה במגע עם נציגיה וחיפשה נוסחה שתאפשר את כניסתה להסתדרות. גדודי צופים דתיים ליד ביה"ס "תחכמוני" בירושלים היו בין היחידות הותיקות ביותר בתנועה, וגם בחיפה עתידה היתה להתווסד בקרוב עדת צופים דתיים, בעזרת מדריכים משבט "משוטטי בכרמל").

גם "מידות הצופה" (שים לב: מידות, במקום דברות) עברו תהליך של פישוט והתחדשות לעומת הנוסח הראשון שנקבע בשנות העשרים. הנוסח החדש הוא גם הרבה יותר קרוב לנוסח האנגלי המקורי (ראה ע' 29—30) וזהו הנוסח המקובל עד היום:

1. הצופה דברו אמת.
2. הצופה נאמן לעמו, לארצו ולשפתו.
3. הצופה חבר מועיל בהברה, אוהב עבודה ועוזר לזולתו.
4. הצופה רע לכל אדם ואח לכל צופה.
5. הצופה אדיב.
6. הצופה חובב את החי והצומח ומגן עליהם.
7. הצופה איש המשמעת.
8. הצופה אינו נופל ברוחו ובצר לו מצטחק.
9. הצופה חסכן.
10. הצופה טהור בדבורו ובמעשיו.

גם ההבטחה הצופית נוסחה מחדש:

"הנגני מבטיח הבטחה שלמה לעשות כל מה שביכולתי:
למלא חובתי לעמי ולארצי,
לעזור לזולתי בכל עת,
לקיים את חוקת הצופה."

היה נכון

הועדה לצופיות הציעה שתי הצעות נוספות להבטחה, שבהן מודגש יותר היסוד הדתי, והתירה לכל ראש-גדוד לבחור בנוסח המתאים לו.
הסיסמה "היה נכון" והברכה "חזק ואמץ" נשמרו, אך בסמל הוחלף הדקל בחבצלת של סמל הצופים הבינלאומי. החבצלת מונחת על גבי מגן-דוד ומתחת להם הסיסמה "היה נכון".

מוסדות התנועה

לבסוף אושר המבנה הארגוני של הסתדרות הצופים החדשה למוסדותיה: ועדת המחלקה, ועדת התנועה, המועצה הארצית, ההנהגה הראשית והמרכז.
המועצה הארצית, המתכנסת פעמיים בשנה, מורכבת מועדת המחלקה וועדת התנועה, ועוד חברים שהיא מוצאת לנחוץ לצרף. זהו המוסד העליון של הסתדרות הצופים, המחליט בכל השאלות העקרוניות. ההנהגה הראשית מורכבת מיו"ר ושני חברים מועדת המחלקה, יו"ר ושני חברים מועדת התנועה, שנבחרו במועצה הארצית, ועוד חבר אחד, מוסכם על שני הצדדים, המשמש מוכיר ההנהגה ומרכז התנועה. יו"ר ההנהגה הראשית הוא נשיא ההסתדרות. המרכז, המורכב מחברי ועדת התנועה בהנהגה הראשית וחבר אחד מועדת המחלקה, ממונה על ביצוע הפעילות בתנועה. במקרה של חילוקי-דעות במרכז, מובא הענין להכרעת ההנהגה הראשית. לנשיא ההסתדרות זכות וטו לעכב ביצוע ההלטות המועצות הנראות לו מנוגדות לענייני המוסדות הלאומיים.

במרצות הזמן הוכנסו שינויים שונים במבנה הזה, לאור הנסיון והצרכים החדשים. המועצה הארצית התפתחה במהירות בכיוון ייצוגי ודמוקרטי, כשמשקלם של אנשי התנועה בה עולה על זה של אנשי המחלקה ומרכז הכובד עובר לידי החברים, נציגי השכבות הבכירות והגרעינים, על פי עקרון הניהול העצמי של תנועת-נוער.

אשר להנהגה הראשית — הגוף הפריטטי של מחלקת החינוך והתנועה — היה ערבוב מסויים של מונחים. לעתים קרובות נקרא הגוף הזה בשם "הועד הפועל" (למשל, בהצעת המבנה המתוקנת שנתקבלה במועצה הרביעית ב-1939 וברוב ההתכתבות בשנות הארבעים). שני השמות הללו שמשו בערבוביה עד 1953, כשהגוף הפריטטי חזר להתקרא "הנהגה ראשית" והמונח "ועד פועל" יוחד למוסד חדש מורכב מן הפעילים המבוגרים המרכזיים של התנועה, והיה להנהלה המעשית שלה. שמו של מוסד זה הוסב ב-1968 ל"הנהגה הארצית".

ועדת התנועה לא האריכה ימים. בשנים הראשונות נהגו לכנותה בשם "הנהגת התנועה", אך להלן נטמע המוסד הזה במרכז שהתרחב ובהנהגה הארצית שהוקמה אחר-כך. המרכז עצמו, שהיה במקורו גוף תנועתי מצומצם ליד ראש-התנועה, התרחב לכלול את נציגי השבטים, ההנהגות המקומיות והועדות. חבריו נבחרו במועצה הארצית והוא היה לזרוע המתמדת, המחליטה והמבצעת, של המועצה.

בהמשך הזמן התכוננה המזכירות הארצית, התבסס תפקיד מרכז (ר' פתוחה) התנועה ונוספו פונקציונרים בתפקידים מרכזיים אחרים. אבל העקרון המונח ביסודו של

ועידת היסוד תרצ"ו

המבנה הארגוני של הסתדרות הצופים – שיתוף ממשי של נציגי מחלקת החינוך ואנשי התנועה בנייהול הסתדרות החסויה – נשמר, בדרגות משתנות של איזון, לאורך כל הדרך.

מהלך הועידה

1. דברי נשיא ההסתדרות

את הנאום המרכזי בוועידה נשא נשיאה החדש של הסתדרות הצופים, ד"ר אליעזר ריגר. הוא הבטיח כי אין מחלקת החינוך אומרת להשתלט על התנועה או לפגוע בעצמאותה, וכל רצונה לעזור לה להתפתח באופן מלא וחופשי. להלן התזה את מטרתיה החינוכיות של תנועת הצופים העבריים בארץ:

"התנועה צריכה לחנך דור חזק, אציל ועצמאי, זאת היא התורה הצופית על רגל אחת – ואיך פרושה... התנועה הצופית שואפת לסולידריות לאומית ולאחדות... המוסר הצופי הוא מוסר יהודי... התנועה הצופית שואפת להגשת עזרה לחלש באשר הוא חלש... התנועה הצופית רוצה להיות חלוץ הצדק וחלוץ היושר... התנועה הצופית רוצה ללכת בקו ההתנגדות הגדולה – היא בוחרת בארץ-ישראל חלוצית... הצופיות רוצה להורות דרך להתגברות, להבלגה ולעצמאות."

2. רעיון שנת-העבודה של בנטויץ

יוסף בנטויץ הדגיש בדבריו כי ייחודה של הצופיות העברית הוא בזה, שבשבילנו החלוציות היא מצוה לאומית מחייבת. מכיון שהעבודה וגאולת הקרקע שקולות אצלנו כנגד כל שאר המצוות, הציע בנטויץ להנהיג "יום עבודה" קבוע בכל שנה (על פי מסורת הלגיון הירושלמי בי"א באדר), מחנות-עבודה בקיץ ועל הכל – שנת עבודה חקלאית כ"שירות חובה" לכל בוגרי התנועה, לרבות אלה שאין בדעתם לבחור בדרך ההתישבות. לשם כך הציע ליסד בעתיד את חוות הצופים – משק חקלאי שאליו יצאו קבוצות של בוגרי הצופים לשנת עבודה. (ראה גם ע' 101).

חשוב להדגיש כי באותו הזמן היה הרעיון של שנת-עבודה לכול חידוש מהפכני כמעט. תנועות-הנוער החלוציות היו מכוונות את חבריהן להקים גרעיני-הכשרה המתעדים לצאת להתישבות. צעיר שלא התכוון ללכת בדרך זו, לא היה לו, להלכה, מקום באותן התנועות. הצעתו של בנטויץ נתכוונה לאפשר לצופים מתבגרים בעלי אספירציות שונות להשאר בתנועה, מבלי שיידרשו להתחייב מראש על דרכם בחיים, ויחד עם זאת לתבוע מהם שנה אחת לקיום מצוות שירות לאומי ממדרגה ראשונה. רעיון שנת-העבודה שהגה יוסף בנטויץ עתיד היה להתקבל בכל תנועות-הנוער הארצישראליות ולימים אומץ גם על ידי מחלקת החינוך, כתביעה מכל בוגרי בתי-הספר התיכוניים, עד קום המדינה. בתנועת הצופים מילאה שנת-העבודה תפקיד ראשון במעלה בגיבוש דרכה החלוצית.

3. שבטים "סגורים" או "פתוחים"

את הויכוח הכללי בוועידה פתח יוסף מיוחס, שמסר דו"ח על פעולות הוועדה לצופיות והציג את הנושאים העומדים לדיון: הצופיות ובתי-הספר, הקשרים עם ארגוני נוער אחרים וצופיות הים.

טבעי הדבר, כי משקיבלה התנועה את הסות מחלקת החינוך, החריפה הבעיה של השבטים החסויים מול הבלתי-חסיים. שבטים פתוחים, כמו קהילת הצופים בירושלים ובתל-אביב וגוש הצופים הקשישים חששו – ולא בלי צדק – פן ינסו שבטים חדשים שיקומו ליד בתי-הספר בברכת המחלקה, לדחוק את רגליהם. מנהיגי השבטים הללו שללו מכל וכל את רעיון השבט החסוי, המגביל, לדעתם, את תחושת החירות והופש-הבחירה, שהיא תנאי הכרחי לחיוניותה של תנועת-נוער. אריה כרוך, לעומתם, היה חסיד השבט החסוי. הוא האמין כי בלי ביקורת של מבוגרים לא יוכל ארגון נוער להיות גורם חינוכי חיובי וסבר כי מחוץ לכתלי בתי-הספר לא יימצאו מספיק מבוגרים בעלי אחריות שיוכלו למלא את הפונקציה הזאת.

"... ארגון ער ובלתי מסודר מצד אחד וארגון מסודר ופחות ער מצד שני, נכון יותר, לדעתי, לבחור באפשרות השניה אם אנו רוצים להיות אחראים בעד הנוך הנוער. חובתנו היא לסייע ליצירת ארגוני נוער ליד בתי הספר, אשר יהיו ערים ומסודרים גם יחד, דבר היכול להתגשם ע"י פעולה משותפת בין צעירים ובוגרים" – זאת היתה התיוזה של כרוך.

יוסף מיוחס גיתח את יתרונותיה של כל אחת משתי השיטות ותבע זכות קיום לשתיהן בתנועה. הוא המליץ על הקמת שבטים חסויים חדשים במושבות ובמקומות הישוב הקטנים, אך הזהיר מלפגוע בקהילות הבלתי-חסויות הפועלות בערים הגדולות. מובן שהדיון בוועידה לא יכול היה לפתור את הבעיה והמחלוקת בין חסידי הצורות השונות עתידה היתה להמשך. למולה של תנועת הצופים, לא הרג הויכוח, למרית חריפותו, מגדר מאבק פנימי בתוך ההסתדרות ולא פגע בשלימותה.

4. הגורים והמתבגרים

הוועידה הראשונה נמנעה ביודעין מלדון בשתי בעיות מרכזיות שעמדו בפני התנועה. האחת היתה ארגון שכבת הגורים. הכל הודו כי טרם עובדו הנוהלים ושיטות העבודה המתאימות לשכבה הצעירה ביותר, שבה מקנים לילד את תשתית החינוך הצופי. על מדוכה זו כבר ישבו אחדים מטובי המדריכים-המחנכים של התנועה, ובראשם עמנואל יפה ואמציה ברלס מחיפה. בעבודה רבה ומסורה, עיונית ונסיונית כאחת, עיבדו תוך שנים מספר את שיטת הגורים (שהפכה לשיטת העופרים) למסכת הדרכה מקיפה, מגוונת וארצישראלית מקורית.

הבעיה השניה שהוחלט לתת לה להתפתח מתוך העבודה היתה בעית שכבת המתבגרים. כפי שראינו, היתה הבעיה הזאת שרטון שתנועת הצופים עלתה עליו כפעם

ועידת היסוד תרצ"ו

בפעם, כמעט מימיה הראשונים. הכל היו תמימי-דעים, כי אי אפשר להתעלם מן הצורך למצוא דרכים שימלאו את הפעילות בשכבה תוכן ומטרות שיתנו לחבריה את הרגשת הסיפוק והשליחות שמחפש לו נוער בגיל זה, אך זאת מבלי לצמצם את אופיה הרחב והפלורליסטי של התנועה. הלבטים וחיפושי-הדרך של שכבת המתבגרים בשנים הבאות היו הגורם המכריע בעיצוב דמותה של הסדרות הצופים בעתיד.

תג דרגה ב'

תג דרגה ג'

תג דרגה א'